

Yirminci Asırda Âlem-i İslâm ve Avrupa Siyaseti -V

Islam World And Europe Politics In Twentieth Century-V

Mihridin Arusî (Filibeli Ahmed Hilmi)

Translated By: Bedri Mermutlu

Özet: Batılılaşma sürecinde en önemli meselelerden biri ülkenin niceliksel modernizasyonunun yanı sıra Batı'dan gelme fikir akımlarının ülke çıkarları için uygun olup olmadığıdır. Bunlardan biri de sosyalizmdir. Ancak toplum yapısı böyle bir düşünceye ve bu yönde bir mezhebe gerek olmadığı yönündedir. Bunun ötesinde belli ittifaklar da gündeme gelmiştir. Bu çevrimyazıda bu konu üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyalizm, İslam Birliği, İttihad, İttifak

Abstract: One of the most important fact in westernization process is a country's quantitative modernization as well as if stream of thoughts from West is suitable for country's benefit. One of them is socialism. However the construction of the society is through that there is no need for such an idea and a sectarian in this point of view. Some certain alliances gained currency. In this translated writing this subject is point.

Keywords: socialism, islamic unity, union, allience

Mezheb-i İctimaiyyûn ve Mezheb-i İştirâk

Ortaçağda Avrupa’da ahali hususi sınıflara ayrılmış idi. Bu sınıflardan asilzadeler ile ruhban bilhassa avam sınıfının hukukuna şiddetle tecavüz edegeldiğinden Avrupa’da zuhur eden ihtilâllerin mühim sebeplerinden biri de bu tecavüzler olmuştur. Vâkıa Fransa İhtilâlinden sonra Batı Avrupa’da bu iki sınıfın hukuk dinlemez imtiyazlarına bir sınır çekilmiş ise de bunların yerini Fransa ve Almanya’da bankerler, büyük sermaye sahipleri, büyük fabrikatörlerden müteşekkil yeni bir sınıf tutmuş ve avam sınıfı da “amele takımı” suretiyle yeni bir şekle girmiş olduğundan eski mübareze başka bir zemin ve şekilde hâlâ devam etmekte bulunmuştur. Bu cidaller avamın hukukunu muhafaza ve vikaye emeli ve maksadı ile yeni bir meslek-i içtimaiyi ve bu da daha müfrit bir mezhebi icat etmiştir.

Avrupa için bu hal pek tabii idi. Eski içtimaiyatın temelleri olan asilzade imtiyazları ve ruhban hâkimiyetinin yıkılması üzerine yeni ve avam için faydalı esaslar lazımdı. Bu esaslar Avrupa’da hüküm sürmekte olan dinden alınamaz ve çünkü [din] bu gibi aslî içtimaî maddelere malik değildi.

İşte “sosyalizm” denilen içtimaiyyûn mezhebi bu gibi içtimaî amiller ile bunlara eklenen felsefî amillerin zorlamasıyla meydana gelmiş ve daha ilk zamanlarda malların ve evladın iştirâki gibi fikirler ilhadiyeyi (ateizm) de kabul ederek “iştirâkiyyûn” mezhebini doğurmuştur.

Biz Müslümanların din ve içtimaiyatımız, hiçbir sınıfına bir gûnâ imtiyaz vermez. Bizde asilzade, avam, ruhban sınıfları olmadığı gibi dinimiz tam anlamıyla müsavâtı emreder. Bizde henüz amele sınıfı ıtlakına şayan bir çalışma topluluğu meydana gelmemiş ise de geldiği vakit bile bu sınıfı gadre hedef edecek bir diğer sınıf ahalemiz olmadığından ve hiçbir Müslüman, namus ve insanlık haysiyetini ayak altına alarak evlat ve eşlerde iştirâki kabul edemeyeceğinden bizde ne sosyalistliğe ve ne de iştirâk mezhebine lüzum ve talip yoktur. Müslümanlar kendi muhit ve tarihlerinden gelmeyen bu gibi yabancı fikirlerden tamamiyle kaçınmalıdırlar.

Üçüncü Kitap

Akvâm-ı Osmaniye ve Muvazene, İtilâf, İttihat

Osmanlı milleti muhtelif akvâm tarafından meydana getirilmektedir. Meşrutî bir hükûmette her kavmin samimi emelleri bir suretle inkişaf ve tezahür edece-

ğinden, bizde dahi Meşrutiyetin ilânıyla beraber Osmanlı unsurlarında birisi aslı ve hakiki ve diğeri fer'î ve ca'lî (ikincil ve yapay) iki temayül görülmüştür:

1- Menfaat-i unsuriye (ulus çıkarı)

2- İttihad-ı anâsır

Eğer her unsurun hususi maksadı "Osmanlılık" denilen şahsiyet-i maneviye-nin yarar ve yükseltilmesi olsaydı ittihad-ı anasırdan daha kolay bir şey tasavvur edilmezdi. Lakin her unsur (ulus) bu ittihadı kendi hususi menfaatine bağlı gördüğünden bu şekilde bir ittihadın mücerret sözde ve bir söz oyunundan ibaret kalacağı şüphesizdir.

Biz Müslümanlar, memleketimiz için hayat ve memat bahsi olan bu meseleyi tam şümultiyle ve bir imkân ve uygulama düşüncesi ile ele almalı ve halletmeliyiz. Vatanımızda sâkin ve bizimle beraber vatanın yükseltilmesine çalışmaya mecbur olan bir kısım unsurların, mevcudiyetimizin düşmanı ve hiç olmazsa milliyetimize rakip şeklinde bulunması tahammül olunur ahvâlden değildir.

Ecdadımız olan Türkler, bu memleketleri fethettikleri vakit birçok akvâmın siyasi hâkimiyetlerine son vermişti. Mamafih İslâmiyet, câması (toplayıcılığı) ciheti sebebiyle Müslüman kavimler hiçbir vakit "bazı hukuktan mahrum akvâm-ı mahkûme" menzilesine indirilmemiş ve cümlesi Türklerle aynı seviyede tutulmuştur. Müslüman olmayan kavimlerin dahi din, lisan ve âdetlerine hürmet ve riayet edilmiş olmakla beraber onlar Müslüman kavimler kadar hukuka nail değildiler.

İttihat ve muvazene bahislerinde anâsır-ı Osmaniye'nin evvela şu tarihî vaziyetini unutmamak lazımdır. Sonra da yerine göre ittihat ve ihtilâf amilleri olan "din", "kavmiyet" ve "lisan" meselelerini hatırdan çıkarmamak gerektir.

Bu tavsiyeler göz önüne alındıktan sonra, biz Müslümanlar tesis-i vifak (bir arada yaşamak) için ne yapmalıyız? Bu suale cevap bulabilmek için evvela hangi unsurun ne gibi şeyler istediğini ve bu isteklerin kabulü mümkün olup olmadığını bilmek lazımdır.

Evvela her kavim, gerek Müslüman olsun ve gerek gayrimüslim bulunsun, kavmiyetinin devam ve hususiyetlerinin zaruri şartları olan din ve âdetlerinin, lisan ve temayüllerinin muhafazasını talep ediyor. Meşrutiyet ve tarihî hukuku çiğnememek, resmî din olmak şekliyle İslâm dininin manevi üstünlük ve hâkimiyetine tecavüz eylememek ve "Osmanlılık" denilen şahsiyet-i maneviye'nin mukaddes menfaatlerinin temini nuhbe-i âmâl (ideal) edilmek şartıyla bu istekleri kabul lazımdır. Bunları kabul etmemek, tarihî hataları şu zamanda tashihe kalkışmak demektir ki bu da mümkün değildir.

Lakin bugünkü günde bütün anâsır-ı Osmaniye'nin istekleri bu meşru çizgide kalıyor mu? Hayır. Hiç kimse için faydası düşünülmeyen yalan ve art niyetten vazgeçer de hakikati olduğu gibi görürsek, bazı unsurların taleplerinin Osmanlılıkla kabil-i telif olmadığını görürüz.

Maatteessüf bazı Rum vatandaşlarımıza göre merkez-i milliyet İstanbul değil, Atina'dır. Nasıl ki bazı Bulgar vatandaşlarımıza göre bu merkez Sofya'dır. Bu ha-

kikatleri inkâr etmek, hergünkü vukuatı görmemek demektir. Şu halde ittihad-ı anâsır meselesini evvela ikiye ayırmak lazımdır. Zira ki Müslüman unsurları, böyle bir emel ve temayül ile itham mümkün değildir.

İttihad-ı Anâsır-ı Müslime

Anasır-ı Müslimenin hariçden hiçbir ümidi yoktur. Eref ve istiklâllerini muhafaza için ittihattan başka ilaçları da yoktur. Maazallah Osmanlı vatanının paylaşımı farz olursa, bu, yalnız Türklerin değil, bütün Müslümanların tam manasıyla esareti demek olur. Zaten [bir Rum], milli merkezi bildiği Yunanistan'a iltihakla gönlünü rahatlatılabilir, bir Bulgar, Makadonya'nın Bulgaristan hissesi olacağını umar. Ya biz? Ya biz Müslümanlar? Acaba ortadan Osmanlılık kalksa, Arnavutların, Arapların, Kürtlerin istiklâllerini muhafaza edecekleri tasavvur edilebilir mi? Hiçbir vakit!

En cengâver ve gayretli Araplar, Cezayir ve Tunus ve Mısır'daki yirmi beş milyon Arap bugün istiklâl sahibi mi ki üç milyon Suriyeli, beş milyon Yemenlinin Osmanlı ittihadının yıkılmasından sonra istiklâl imkânları hatıra gelebilsin!

Aynı mülâhaza diğer Müslüman kavimler hakkında dahi varittir. Biz Müslümanlar "Osmanlılık minhedim olsa bile diğer bir İslâm hükümetinin idaresi altına geçeriz" diyemeyiz. Maatteessüf bugün dünyada yalnız dört müstakil İslâm hükümeti kalmış olup bunlardan Afgan küçük ve uzak ve biz Müslümanlar için hâlâ siyasî tesirleri yok hükmünde bir hükümdür. İran, Rus ve İngiliz istilâsı altında olup henüz kendi istiklâlini bile temin edememiştir. Fas, istilâ ve bölünme tehlikesine maruzdur. Demek ki bütün İslâm ve Müslümanların ümidi, Osmanlılığın, İslâm hilâfetinin kuvvet ve yükselmesindedir.

Burasını, Müslüman Osmanlıların bilmemesi mümkün değildir. Demek ki gerek tarihî icaplar ve gerek mevcut çıkarlar sebebiyle Osmanlı Müslüman unsurunun tam ve samimi manasıyla ittihattan kolay bir şeyi yoktur. Maatteessüf siyasetteki ve idaredeki rehberlerin fikir ve idarelerindeki aciziyet, bu muhterem emelin keşmekeşte kalmasına sebep oldu. Vâkıa Müslüman unsurlar arasında henüz halledilememiş ufak tefek meseleler yok değilse de bunların ortadan kaldırılması kadar kolay bir şey tasavvur edilemez.

Demek ki herşeyden evvel fiiliyat ve gerçekleşme sahasına koymaya borçlu olduğumuz şey, ittihad-ı anasır-ı Müslimedir (Müslüman unsurların birleşmesi). Bu ittihat, Osmanlı ittihadının, ittihad-ı anasırının temelidir. Ne çare ki burnunun ucunu göremeyecek kadar cahil oldukları halde şartların cilvesi olarak allâme ve dâhi kesilen bir takım siyasetçilerimiz, gaye, usûl ve tasnif gibi tefekkür vasıtalarından mahrum olduklarından her akıllarına geleni mümkün ve her hayâli hakikat sandılar da şu aziz emel bugünlere kadar husûle gelmedi.

Meşrutî idarelerde hâkim, millettir. Lakin bir milleti teşkil eden fertlerin hepsi aynı suretle düşünmeyeceğinden hâkimiyet-i milliye demek, birbirine karşıt ve birbiriyile çelişen fikirlerin hâkimiyeti manasına gelmez; çünkü böyle bir mana,

anarşiyi, hükümeteşizliği doğurur. Demek ki hâkimiyet-i milliye, millet ekseriyetinin arzusu manasına gelir.

Türkiye’de ahalinin ekseriyetini Müslümanlar teşkil ediyor. Meşrutiyet usûlü mucibince Osmanlı millî hâkimiyetinin terazisi İslâm ekseriyetidir. Bu ekseriyet payidar oldukça gayrimüslim unsurlar, hususi çıkarlarını temin için Osmanlılığa hizmete, Osmanlılığa sadakate, Osmanlılığa samimiyetle iltihaka mecburdur.

Bu mecburiyet, evvela bir tevazün, sonra bir itilâf ve nihayet bir ittihat şeklinde ortaya çıkacaktır. Biz Müslümanlar, bu nükteyi hiçbir vakit unutmamalı ve boş lafların oyuncağı olmamalıyız.

Siyaset-i Milliye ve Resmîye İnfirad mı İttifak mı?

Bu eserciğın başında düvel-i muazzamanın bize karşı olan siyasetlerini, vaziyetlerini az çok izah etmiştik. Bu izahat nazar-ı dikkate alındıktan sonra acaba düvel-i muazzamadan biri, [veya] birkaçıyla ittifak imkânımız tasavvur olunabilir mi?

İttifak mümkün olsa bile, acaba böyle bir ittifaktan mı yoksa tarafsızlık siyaseti ve infiraddan (yalnızlıktan) mı fazla fayda görürüz? İşte bir takım mühim sualler ki biz Müslümanlar, bunları halletmeye ve menfaatimize en muvafık cevabı bulmaya borçluyuz.

Avrupa düvel-i muazzaması içinde, infirad siyasetiyle idare-i maslahata muktedir olanını biz görmüyoruz. Avrupa, iki heyet-i düveliyeye (devletler topluluğuna) ayrılmıştır; birisi ittifak-ı müselles (üçlü ittifak), diğeri itilâf-ı müselles.

Bizimle Avrupalılar arasında muallak meseleler o kadar çok ki (biz), onlardaki iki mühim siyasî cereyandan müteessir olmamamız mümkün değildir. Vatanımız, iki heyet-i düveliyenin iktisadî ve siyasî menfaatlerinin her an müsademe ve mübareze ettiği bir yerdir. Memleketimizdeki Avrupa menfaatleri bize zarar noktasında müttefik olsa bile, kemiyet hususunda asla ittifak edemez. Şu halde biz infiradda kaldıkça daima iki nevi tehlikeye maruzuz: evvela, zıt menfaatleri, velev ki zararımıza olsun, aynı suretle temin mümkün olmadığından fazla menfaat temin edemeyen devletlerin her vakit zorluklar çıkarmasına mazhar olacağımıza mukabil, arada bir ittifak olmaması yüzünden, menfaati temin edilenlerin de muavenet ve muhafazasına nail olamamak tehlikesi...

İkinci olarak, iki heyet-i düveliyenin, sırf bizim zararımıza olarak menfaatler devreye sokmak mecburiyetinde kalmaları ihtimali tehlikesi... Bunun başlangıçları Bağdat şimendiferinde görülmüştür. Demek ki infirad siyasetinde bizim için hiçbir menfaat yoktur. İttifak siyasetinde iki heyetten birinin gücenmesini kazanacak bile diğlerinin ittifak dolayısıyla muavenet ve muhafazasını ümit edebiliriz. Lakin infirad halinde Avrupa ihtiraslarına karşı yapayalnız mukavemet ıztırarında kalıyoruz ki bhusus bizim gibi acemi siyasilerin böyle mübarezede hissesine düşen yalnız mağlubiyettir.

Şimdi de سوالin ikinci kısmı geliyor: öyle ise kiminle ittifak edelim? Evvela şurasını söyleyelim ki güçlü bir millî duyguyla yetişmiş siyaset ricali meydana getiremez isek iktidar mevkiinde çalığışu vaziyetiyle duran ricalden müteşekkil bir kabine, Avrupa siyaset adamları ile ittifak gibi şeylerin müzakeresine hiçbir vakit girişemez.

Evvela meclis-i mebusanımızdaki mühim siyasi fırkalar, heyet-i düveliyeden birini tercihte ve onunla ittifakı kabulde müttelik olmalıdır.

İtalya ile Almanya mütteliktir. Bu ittifak bir kabinenin fikir ve tervecinin se-meresi olmayıp İtalyan millî ekseriyetinin içtihadı olduğundan başa hangi fırka ve kabine gelse, hep bu ittifaka taraftar bulunur. Şu halde Almanya "İtalya'nın filan kabinesi, falan fırkasıyla değil, İtalya ile ittifak etmiş" sayılır.

Bu hususi şartı yerine getirebildiğimiz gün biz de Avrupa devletler heyetle-rinden birisiyle ittifak edebiliriz. Hangisi ile?

Her ikisi ile!!! İhtimal ki kalbi imandan, dimağı iz'andan mahrum ve İslâmi-yetin geçici inhitatını görüp te istikbalden ümitsiz olanlar, Osmanlılığı Avrupa-lıların müsamaha ve inayet sahasında ayakta kalabilir zannedenler bu fikrimizi manasız bir büyüklüme hamlederler. Lakin katiyen böyle değil.

Vakıa İngiltere'nin azameti, Rusya ve Fransa'nın satveti âlem-i İslâm'ın bu-günkü mahkûmiyetinin idamesiyle şarlanmıştır. Lakin bu devletler pek güzel bilirler ki bu mahkûmiyet ilelebet payidar olacak bir şey olmayıp zaman mesele-sidir. Müslüman mütefekkirleri, istihlâs (kurtuluş) vaktine kadar, mahkûm Müs-lüman kavimlerin, sırf terakki ve tenevvüre (aydınlamaya) harcanan asude bir hayat geçirmeleri taraftarıdır. Bu, egemenler için son derece faydalı ve kazançlı bir keyfiyettir. Esasen men'i mümkün olmayan bir şeyin, zararı az bir suretle vukuuna razı olmayacak biricik akıl sahibi tasavvur edilemez.

Bu günden itibaren istihlâs demine kadar ihtilâller içinde geçecek bir İslâm âlemi ile asude ve tekâmül etmiş olarak vakit geçirecek bir İslâm âlemi arasında, İngiltere ve Fransa hatta Rusya için büyük farklar vardır. Bu iyi görülen hâli mey-dana getirecek en büyük ve mühim müessir, şerefli hilâfet makamı ve Osmanlı İslâm âlemidir. Buna göre böyle metin ve yalan ve riyadan uzak bir zemin üze-rinde İngiltere, Fransa ve Rusya ile konuşmak çok mümkündür. Bu imkân ve lü-zumu o devletlerce vuku bulmamış ve tasdik edilmemiş farz etmek Avrupa'nın zaaf ve kuvveti ve siyaset plânları hakkında hiçbir şey bilmemek demektir. Evet İngiltere, Fransa ve Rusya ile ittifak pek mümkündür. Yalnız onlar, böyle bir itti-faktan hakikaten kârlı çıkacaklarına emin olmalıydılar.

Avrupa devletleri, muktedir ellerle idare edilecek Osmanlı siyasetinin müt-hiş iktidarını bilmez değil. Lakin biz millî tekâmüllerimizde süratle devam ederek Avrupa diplomatlarıyla aşık atacak adam yetiştirmez ve siyasetimizin idaresini, bir nahiyeyi güzelce idare etmekten âciz, bütün mahareti muntazam söz söyleyip yazmaktan ibaret adamlara tevdi eylemekte, millî menfaatlerimizi Amr ve Zeyd'in ikbâlinin devamına feda etmekte ve kendi kendimizi bir ta-kım evham ve hayâllerle aldatmakta devam edecek olursak, elbette Avrupalılar

bizimle uzlaşmayı, tepemize yumruk atarak bizi sersemce kullanmaya tercih etmezler.

Lakin siyaset ve idaremize fedakârâne, mütevekkilâne, dindarâne ve mama-fih mahirâne ve insaniyetperverâne bir mecra verdiğimiz gün, şimdi Avrupalılar(ın), görmemezlikle geldikleri kuvvetimizi görecekler; görecekler değil, çünkü zaten bunu görüyorlar, gördüklerini itiraf eyleyeceklerdir.

Dört yüz milyon insana manevi nüfuzu icraya muktedir, en fedakâr bir milletin mümessili ve birçok milyon kellesi koltuğunda gezen fedakârlığı ve şecaati emsalsiz bir orduya malik olan Osmanlı hilâfet ve saltanatı bu âlemde hiçbir kuvvetin lakaydî ve istihfaf nazarıyla göremeyeceği bir kuvvettir.

Almanya ve üçlü ittifak ise bizim için daha kolay ve daha tabiidir. Burası müsellem (söz götürmez) sayıldığı için uzun uzadıya deliller sıralamaya lüzum görmüyoruz.

Bu iki ittifaktan hangisinden daha ziyade faydalanacağımız gelince: burasını bir kalemde kestirip atmak doğru değildir. Her bir şeyin faydası ve fayda derecesi birtakım şartlara ve bu şartların kuvvetine göre farklılık gösterir. Gerekli şartları haiz olduktan sonra her iki tarafla ittifaktan istifade edebiliriz.

İslâm âlemiyle olan tabii ve kuvvetli irtibatımız itibariyle İngiltere ve Fransa ve bunlar dolayısıyla Rusya ile uzlaşmak daha muvafık zannedilir. Almanya, Avusturya ve İtalya ile ittifak ise daha tabii zannedilir.

İttifak şartları olarak vereceğimiz: işlenmemiş halde madenler; mümbit araziden istifade, bayındırlık işleri, bir buçuk milyon süngü ve mukaddes bir manevî nüfuz teveccühü. İstediklerimiz: kapitülasyonların lağvı, istiklâl ve millî hürriyetimize hürmet, İslâm âleminin terakki ve saadetine müsaade ve himmettir.

Bu pazarlıkta alicenaplık İslâm'da kalıyor. Verdiğimiz, istediğimizden ziyadedir. Bize diyenler var ki: "Bizim satvet ve kudretimiz, donanmalarımız, ordularımız, hazinelerimiz var; ya sizin?" Biz de cevaben deriz ki: "Bizim de felâket ve idbarla da yıkılmaz bir itminan ve imanımız, sizi besleyen ve istemezsek de beslemeyecek olan vatanımız var!" Tenkit ve tetkik ölçüleriyle bakarsak, bizim varlığımızın daha ağır olduğu tahakkuk edecektir. Olabilir ki hâlihazırın, bu zamanın bozuk terazisi bu malı yanlış tartar; lakin mizan-ı hak yanılmaz.